

з картою-реконструкцією Т.С.Кілессо. Спираючись на цю інформацію, створена карта археологічних пам'яток XVII-XVIII ст. Кирилівського монастиря.

Окрім матеріалів XVII-XVIII ст., знайдено декілька фрагментів кераміки XV-XVI ст. На жаль, культурного шару чи об'єктів цього періоду зафіксувати не вдалося. Про життєдіяльність на даній території у XV-XVI ст. нам нічого невідомо. Виявлений матеріал підкреслює актуальність археологічних досліджень та ставить питання про заселення місцевості у цей період.

Окремо слід відзначити можливість археологічних досліджень давньоруського шару. До 2018 р. дослідження проходили безпосередньо біля храму чи були пов'язані із печерним комплексом монастиря. Дослідженнями цього року зафіксовано шар з матеріалами XII-XIII ст. та досліджено декілька господарських об'єктів. Доволі закономірно, що окрім стандартного для таких об'єктів набору артефактів, були виявлені і речі, що безпосередньо пов'язані із будівництвом храму (плита із пірофілітового сланцю, плінфа, фрагменти крівлі даху). У заповненні шурфу також було зафіксовано давньоруський матеріал. Ця обставина дає змогу більш чітко позначити межі заселення даної території на XII – XIII ст. Спираючись на цю інформацію та на розвідки В.К.Козюби, який у 2017 р. відкрив раніше невідоме поселення XI ст. на сусідньому мису, була створена карта археологічних пам'яток XI-XIII ст.

Слід виділити шар та матеріали раннього залізного віку, як маркера заселення цієї території у більш ранні епохи.

В результаті робіт 2018 р. поточнені межі та хронологія пам'яток археології на даній території.

Всеволод Івакін,

В'ячеслав Баранов (Київ)

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАХІДНО- БАЛТСЬКОГО МОГИЛЬНИКА ОСТРІВ-1 У ПОРОССІ

У 2017-2018 рр. Острівським загоном Архітектурно-археологічної експедиції ІА НАН України був виявлений та частково досліджений унікальний західно-балтський некрополь у Пороссі. Некрополь розташований між селами Пугачівка та Острів Рокитнянського р-ну Київської обл. на правому березі р. Рось та займає першу надзаплавну терасу, яка поступово знижується в напрямку до річки. Загальна площа некрополя, за попередніми оцінками, складає більше 10 га. У 2017-2018 рр. було досліджено 54 інгумаційні поховання різного ступеня збереженості. Більшість похованих було

орієнтовано головою на північ з сезонними відхиленнями, але в двох випадках поховання здійснено головою на південь. В одному випадку нижче кісток людини зафіксоване поховання молодого лошати зі зв'язаними ногами, що знаходить прямі аналогії в синхронних пруських старожитностях самбійського півострова. Поховальний інвентар яскравий та багаточисельний. В чоловічих похованнях виявлена зброя – сокири – типу IV за А. Кірпічніковим та типу М за Я. Петерсоном, сулиці, булава (?); елементи кінською упряжі – шпори, деталі чоловічого поясу, кістяний релікварій чи бурдюг (?), підковоподібні фібули різних типів. У жіночих похованнях знайдені підковоподібні фібули, зооморфні браслети, бронзова гривня, різноманітні намистини – з раковин каури, скляні, обтягнуті золотою фольгою, дзвоники, пряслиця з овручського шиферу. Окремо слід відзначити бронзовий хрест скандинавського типу. Виявлені на сьогоднішній день поховання, на нашу думку, датуються в вузьких межах – 30-ті рр. XI ст. – друга половина XI ст. В цілому, за рідкими виключеннями, інвентар та поховальний обряд не має аналогій в давньоруській матеріальній культурі, але знаходить повну відповідність до поховального інвентаря синхронних старожитностей західно-балтських племен – земгалів, селів, латгалів, куршів, прусів та жемайтів.

З історичної точки зору, археологічні знахідки добре ілюструють повідомлення літопису про державну діяльність Ярослава Мудрого, спрямовану на зміцнення південних рубежів Київської Русі. Під 1032 р. літопис повідомляє про те, що Ярослав Мудрий «поча ставити городы по Руси», тобто вибудовував нову оборонну лінію вздовж річки Рось (як наприкінці X ст. його батько князь Володимир Великий зробив вздовж р. Стугні). За рік до того, великий князь київський повернувши Червенські гради, осаджував своїх полонених «ляхів» вздовж р. Рось («и посади Ярослав своя по Руси, и суть и до сего дни»), які лишались там і на час створення літопису – початок XII ст.) в різних місцях своєї держави, найвірогідніше на кордоні із Степом. Літопис відзначав у 30-40-х роках XI ст. досить численні походи Ярослава Мудрого на Прибалтійські землі. В 1030 р., узявши у поляків Белз, «иде Ярослав на Чудь; и победи я, и постави город Юрьев» /сучасний Тарту/. Відомо про походи на Ятвягів (1038 р.), Литву (1040 р.) та на Ямь (1042 р.). Цілком вірогідно, що так само київський князь міг переселити якісь групи з балтських племен на родючі південноруські землі вздовж Росі, де на них було покладено обов'язки з оборони від нападів кочовиків.